

І. В. Кочеткова

Нігерія

НІГЕРІЯ, Федеративна Республіка Нігерія (англ. Nigeria, Federal Republic of Nigeria) – країна Західної Африки. На Зх. межує з Беніном, на Пн. – з Нігером, на Пн. Сх. – з Чадом, на Сх. – з Камеруном. Омивається на Пд. водами Гвіней. затоки Атлантич. океану. Площа 923 768 км². Насел. 206,14 млн осіб (2020; більше половини насел. Зх. Африки). У Н. проживають понад 250 етніч. груп, серед них найчисленніші – хауса-фулані (на Пн.), йоруба (на Пд. Зх.), ігбо (на Пд. Сх.). Також на Пн. Сх. мешкають канурі, тів; у центр. частині – нупе; на Пд. Сх. – ібібіо, бахумоно, на Пд. – іджо, едо (біні), урхобо, ітсекірі. Офіц. мова – англійська. Поширені нац. мови хауса, йоруба, ігбо (ібо), фулані та нігерій.-креол. мова як спрощена мова міжнац. спілкування. Існують понад 500 нац. мов. Віросповідання: іслам (понад 50 %), християнство (понад 45 %; переважно протестанти, зокрема англікани, п'ятидесятники, баптисти), традиц. вірування, синкретичні релігії, юдаїзм (локально серед ігбо). Столиця – Абуджа (3,278 млн осіб, 2020). Найбільші міста (млн осіб): Лагос (14,368; 2-е за чисельністю місто в Африці; до 1991 – столиця), Кано (3,999), Ібадан (3,552), Порт-Гаркорт (3,02), Бенін-Сіті (1,727). Міське насел. складає 52 % (2020). Адм.-територ. поділ – 36 штатів і 1 федерал. столична територія. Грош. одиниця – найра. Форма держ. правління – федеративна президент. республіка. Глава держави й уряду – президент (нині Г. Джонатан). Законодав. орган – двопалат. парламент (Нац. асамблея). Н. – чл. ООН, Співдружності націй, Афр. Союзу, Екон. співтовариства країн Зх. Африки, ОПЕК, Організації іслам. співробітництва, Країн Африки, Кариб. бас. і Тихоокеан. регіону. Тер. сучас. Н. була заселена від 4 тис. до н. е. У 8–9 ст. більшість етніч. груп мали свої держ. утворення, що і нині є центрами організації суспільно-політ. життя цих народів. На Пн. Сх. у 8–19 ст. існувала імперія Канем-Борну, на Пн. від 9 ст. – міста-держави хауса, завойовані на поч. 19 ст. халіфатом Сокото (пн. і центр. тер. сучас. Н.). У центр. частині виникли королівства Нупе (від серед. 15 ст.), Коророфа (поч. 16 ст. – 18 ст., від поч. 19 ст. – федерація Вукарі), Ігала (від 16 ст.), на Пн. Зх. – королівства регіону Боргу, на Пд. Зх. – імперія народу йоруба Ойо (від 10 ст.). Уздовж пд. узбережжя сформувалися численні невеликі держави, серед яких – королівства народу ігбо Нрі (від 10 ст.), едо – Бенін (від 11 ст.), ітсекірі – Варрі (від кін. 15 ст.), конфедерація Аро (кін. 17 ст.), місто-держава народу ефік Акпа Акпа (поч. 18 ст.). У цих державах зародилося культурне різноманіття Н., самотутнє мистецтво та складні реліг.-міфол. уявлення сучас. населення. Пн. тер. Н. проходили транссахар. торг. шляхи, розвивалася торгівля цінними металами, рабами,

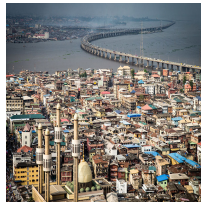
сіллю. Основою економіки пд. держав була торгівля рабами і пальмовою олією, яку вони налагодили від 16 ст. із португальцями, згодом із британцями. Від серед. до кін. 19 ст. Велика Британія завоювала пд. держави Н., до 1906 – північні. 1914 протекторати Пд. та Пн. Н. були об'єднані у колонію і протекторат Н. (у межах сучас. кордонів країни). Перші десятиліття 20 ст. позначилися числен. повстаннями на Пд. та Зх. і діяльністю іслам. сепаратист. рухів на Пн. Під час 2-ї світової війни зросла роль Н. як постачальника мінерал. сировини та агропродукції, нігерійці також воювали в Ефіопії, Палестині, Марокко, Бірмі (нині М'янма), на Сицилії. Післявоєнне збідніння насел. спричинило проведення страйків. 1947 внаслідок конституц. реформи було виділено 3 адм. регіони – Пн., Зх. та Сх., що відображало існування у Н. етніч. тер. найчисельніших народів, розширено повноваження місц. органів влади. У конституціях 1951 і 1954 закріплено федератив. устрій. 1957 кожен із 3-х регіонів отримав широку автономію. 1 жовтня 1960 Н. здобула незалежність. Численні етноси і найбільші політ. сили представляли інтереси своїх регіонів, що спричинило тривалу політ. кризу, дискусії навколо адм. реформи, загострення міжетніч. конфліктів. У наступні 40 р. відбувалися зміни військ. режимів (1966–79, 1983–85, 1985–93, 1993–99), що приходили до влади шляхом перевороту, та цивіл. кер-ва, якому військ. режими передавали владу, запроваджуючи 2-у (1979–83), 3-ю (1993) та 4-у (від 1999) Республіки. 1967 відбулася спроба від'єднання пд.-сх. регіонів, населених ігбо, та створення Респ. Біафра, війна тривала до 1970. Політ. нестабільність не спинила екон. розвиток країни, проте для Н. характерні міжрегіон. відмінності. Різні істор. долі народів, релігії (іслам на Пн. і християнство, що змішалося з місц. віруваннями, – на Пд.), способи господарювання (скотарі на Пн. і землероби на Пд.), демогр. поведінка (бл. 7 дітей, народжених однією жінкою на Пн. проти бл. 4,5 дітей на Пд.), походження соц.-політ. рухів, ієрархічна будова суспільств, рівень екон. розвитку тощо спричиняють конфлікти на етніч. та реліг. ґрунті. Реліг. радикалізація у пн. штатах Н. переросла у збройні зіткнення іслам. військ. формувань з уряд. військами, масові вбивства і взяття в полон місц. мешканців, теракти. У 2000-х рр. у дельті р. Нігер активізувався рух проти нафтовидобув. компаній. Виділення територ. одиниць у межах етніч. тер., широка автономія регіонів, легалізація діяльності племен. органів самоврядування стали основою політики децентралізації.

На Пд. країни примор. рівнина приурочена до передокеаніч. прогину дельти р. Нігер, з осадовими породами якого пов'язані родовища нафти, газу, бурого вугілля, вапняку, фосфоритів. Північніше вона переходить у плоскогір'я Йоруба (на Зх. від р. Нігер) та Уді-Нсукка (на Сх.), з покладами кам'яного вугілля, золота, заліза, цинку, свинцю, міді, кам'яної солі. Центр. та пн. частини Н. займає Пн. плоскогір'я, що піднімається уступами з Пд. (400–600 м) на Пн. (понад 1000 м), складене денудов. кристаліч. породами. Плато Джос та Біу (родовища олова, ніобію, танталу, вольфраму) на Пн. Зх. переходять у рівнину Сокото (родовища залізняку, золота, вапняку, графіту, кам'яної солі), на Пн. Сх. – рівнину Борно (поклади діатоміту). На Сх. простягаються плоскогір'я Адамава, гори Шебши та Мандара. Найвища точка – г. Чаппал Вадді (2419 м; на тер. нац. парку «Гашака-Гумті»). Річки належать

до бас. р. Нігер (найбільша річка, 1400 км у межах Н.), Гвіней. затоки і оз. Чад (по його узбережжю проходить пн.-сх. кордон). Переважає екваторіал.-мусон. клімат. З Пд. на Пн., відповідно до зменшення зволоження, змінюються ландшафти Н. У дельті р. Нігер та на Пд. Сх. випадає понад 4000 мм опадів на рік, на Пд. Зх. – до 3000 мм. Т-ра коливається від +22 до +33 оС. Дощовий сезон триває від березня до листопада. Уздовж узбережжя, на перезволож. засолених або вилугуваних ґрунтах, формуються мангр. ліси та заболочені ліси дельти Нігеру. Ендемічні ссавці – гвінейський колобус та карликовий бегемот, на межі зникнення – мавпи червонобрюха та Склатера, антилопа чорнолоба дуїкер, білка мала лускато-хвостата летюча, слон африканський, шимпанзе звичайний, генета гребінчаста. Нафтовидобуток та вирубка експортноцін. порід дерев загрожують екосистемам. На тер., де випадає 1500–2500 мм/рік, на червоно-жовтих латерит. ґрунтах сформувалися тропічні вічнозелені дощові ліси, майже 80 % яких знищено. Є плантації какао, бразильської гевеї, кави, цитрусових, бананів, олійної пальми. Для місц. потреб вирощують кукурудзу, маніок, ямс, таро, рис. Фауна вкрай збіднена мисливством. Більшу частину тер. Н. з опадами 1000–1400 мм/рік займає волога високотравна савана, відмежована від тропіч. лісів смугою тропіч. сухих лісів. На червоних латеритних та червоно-бурих ґрунтах росте слонова трава та посухостійкі дерева. На плато в центрі Н. – сухі листопадні ліси та чагарники. Тер., де опади становлять 500–1000 мм/рік і сухий сезон триває 6–7 місяців, займає зона судан. савани. Характерні добові коливання температури (вдень понад +40 оС, вночі до +10 оС), особливо коли взимку з пустелі дме сухий гарячий вітер харматан. На червоно-бурих ґрунтах ростуть низькі трави, акації, баобаби, пальми дум, по долинах рік на алювіал. ґрунтах – галерейні ліси. У западинах поширені чорні ґрунти, біля оз. Чад – засолені. На крайньому Пн. Сх. сформувалася опустелена савана. Узбережжя оз. Чад заболочене, заросло папірусом, очеретом. Із ссавців у савані поширені дикобрази, білки, очеретяні щури, з птахів – цесарки, грифи, перепілки, шуліки. У нац. парках збереглися слони, леви, леопарди, антилопи, гієни, жирафи, бабуїни. Сухий клімат не придатний для поширення мухи цеце, що сприяє скотарству. Розводять велику (зебу) та дрібну (вівці, кози) рогату худобу. Вирощують просо, сорго, на зрошув. землях долини р. Сокото – рис та цукр. тростину; на експорт – арахіс, бавовник, імбир, кунжут, тютюн, чай. Н. – країна, що розвивається. ВВП становить 475,1 млрд дол. США (2020). Н. – осн. виробник нафти в Африці (11-е м. у світі; бл. 9 % ВВП і 95 % експорту). Ін. галузі промисловості (переважно обробна та суднобудування) дають бл. 11 % ВВП. Більшість насел. (бл. 70 %) задіяні у с. госп-ві. Діють як дрібні, так і великі фермер. господарства; поширене общинне землеволодіння. Експортують какао (4-е м. в світі за виробництвом та експортом), природ. каучук, пальмову олію, арахіс, бавовну, квасолю (1-е м. у світі за виробництвом), імбир (2-е м.), кеш'ю (3-є м.), кунжут, оброблену (зокрема «червоний сап'ян») та необроблену шкіру; торг. партнери: Індія, США, Іспанія, Китай, Франція, Нідерланди, Індонезія. Імпортують машини, хімікати, транспортне устаткування, вироблені товари, продукти харчування; торг. партнери: Китай, Бельгія, США, Пд. Корея, Велика Британія. Важливе значення зберігають ремесла: ткацтво, гончарство, плетіння корзин, ковальство, чеканка, виготовлення калібасів. Бл. 70 % насел.

перебуває за межею бідності; значна міжрегіон. трудова міграція. Н. визнала незалежність України 11 березня 1992, дипломат. відносини між країнами встановлені 10 грудня 1992. Посольство України у Н. діє у Абуджі від 1999, посольство Н. в Україні – у Києві від 2000. Н. експортує до України насіння і плоди олій. рослин, какао, каву, чай; імпортує чорні метали, зерно, харч. продукти та устаткування. Н. зацікавлена у допомозі України у косміч. сфері (розбудова мережі супутник. моніторингу) і запровадженні нових агротехнологій. На базі укр. навч. закладів проводиться підготовка нігерій. фахівців та навч. студентів (2020 Н. була 5-ю за кількістю іноз. студентів, що навч. в Україні, 4379 осіб).

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Нігерія / І. В. Кочеткова// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-74092>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).